

Dr. iur. cand. Egons Rusanovs

ZAB «Rusanovs & Partneri» advokāts

Mg. iur. Linda Lielbriede

ZAB «Rusanovs & Partneri» advokāta palīdzē

II. Būt vai nebūt nosacītas notiesāšanas institūtam Latvijas krimināltiesībās

Pirms-Ziemassvētku jampadracis par nosacītas notiesāšanas institūtu Latvijas
krimināltiesībās

Kopš neatkarības atjaunošanas materiālo krimināltiesību joma Latvijas tiesību sistēmā piedzīvojusi vismaz divas būtiskas reformas, kas cita starpā ievērojami mainīja kriminālsodu politiku: vienu – 1999. gadā, spēkā stājoties Krimināllikumam, bet otru – 2013. gada 1. aprīlī, ietverot jaunus sodu noteikšanas principus un kopumā mazinot soda piedraudējuma bardzību. [1]

Līdzīgi kā procesuālās krimināltiesības 2024. gadā sagaida ne sevišķi cerīgas pārmaiņas, [2] arī materiālās krimināltiesības ar vislielāko varbūtību sastapsies ar jaunu kriminālsodu reformu, [3] kas, jāsaka – diemžēl – šoreiz raisa pārlieku lielu nevienprātību, lai šo jautājumu atstātu vismaz vēl reizi neaplūkotu. Tādējādi šīs publikācijas mērķis vienīgi būtu paust īsu repliku par tiem apsvērumiem, kas, anonsējot gaidāmo kriminālsodu reformu, izskanēja Saeimas Juridiskās komisijas 2023. gada 19. decembra sēdē un uz kuriem, ņemot vērā nevaļu un spiedīgos apstākļus, kādus laika trūkums acīmredzami ienesa komisijas darba organizatoriskajos aspektos, autoriem nemaz nebija iespēju izteikt. Šeit arī jāpiebilst, ka abi šīs publikācijas autori minētajā Saeimas Juridiskās komisijas sēdē piedalījās kā Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētāja Dr. iur. Jāņa Rozenberga nozīmētie pārstāvji advokatūras pozīcijas paušanai. Līdz ar to šīs replikas mērķauditorija visupirms ir likumdevējs un lēmumpieņēmēji krimināltiesību jomā, kā arī kolēģi advokāti, kuri, iespējams, maldīgi pieņēma, ka advokatūras pozīcija saistībā ar šo Krimināllikuma grozījumu piedāvājumu nemaz netiek aizstāvēta, un ikviens cits lasītājs, kam vēl rūp un nav vienaldzīgi tamlīdzīgi šķietami banāli, bet tomēr ārkārtīgi būtiski koncepti kā tiesiskums un taisnīgums krimināltiesību sistēmā.

Patlaban Saeimas Juridiskās komisijas konceptuāli atbalstītais Krimināllikuma grozījumu projekts [4] paredz divas fundamentāli būtiskas izmaiņas: atsacīšanos no brīvības atņemšanas soda nosacītas noteikšanas institūta un, aizbildinoties ar sevišķām, praksē bieži konstatētām problēmām sodu saskaitīšanas jomā, būtiskas pārmaiņas noteikumos par sodu saskaitīšanu par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem un pēc vairākiem nolēmumiem. Pamatjautājums, kuru, izsakoties Saeimas Juridiskās komisijas sēdē, akcentēja viens no šīs publikācijas autoriem, bija saistīts tieši ar pirmo no diviem grozījumu piedāvājuma pamatvirzieniem, proti, pārsteidzīgi un bez izsvērta apdoma piedāvāto absolūto atteikšanos no nosacītas notiesāšanas institūta, to mehāniski aizstājot ar plašāku probācijas uzraudzības kā pamatsoda piemērošanas veicināšanu. [5]

Šajā aspektā Tieslietu ministrijas, kuras paspārnē grozījumu projekts tapa, pārstāve Indra Aizupe Saeimas Juridiskās komisijas sēdē norādīja, ka praksē esot vērojamas atšķirības starp soda aizstāšanas praksi probācijas uzraudzības pārkāpšanas neievērošanas gadījumā un nosacītas notiesāšanas gadījumā. Proti, «[...] piemērojot probācijas uzraudzību tiek nodrošināta personas ilgstoša kontrole un gadījumā, ja persona bez attaisnojoša iemesla, nepilda Kriminālsoda izpildi reglamentējošajā likumā paredzētos vai soda izpildes iestādes noteiktos pienākumus, tad to aizstāj ar brīvības atņemšanu. Un atšķirībā no nosacītas notiesāšanas, probācijas uzraudzības nepildīšanas gadījumā ar brīvības atņemšanu tiek aizstāts neizciestais soda laiks un šī ir tā pamata atšķirība no nosacītas notiesāšanas un probācijas uzraudzības.» [6] Ielūkojoties Krimināllikuma 36. panta pirmajā daļā nostiprinātajā pamatsodu katalogā, top skaidrs, ka brīvības atņemšanas sods tā represīvās iedabas un indivīdu izolējošā rakstura dēļ vienmēr būs smagāks soda veids nekā probācijas uzraudzība. Tas nozīmē, ka drīzāk būtu jādomā par dažādu uzraudzības programmu diferencēšanu nosacīti notiesātām personām un personām, kuras notiesātas ar probācijas uzraudzību kā pamatsodu. Uz to no advokatūras puses tika vērsta uzmanība arī Saeimas Juridiskās komisijas sēdē. Līdz ar to, šķiet, būtu pilnīgi racionāli un pamatoti pieņemt līdz šim likumdevēja akceptēto nostāju, ka gadījumos, ja persona nav ievērojusi Krimināllikuma 55. panta nosacījumus un nosacītas notiesāšanas pārbaudes laikā tomēr nav spējusi atturēties no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, tai sākotnēji piespriestais brīvības atņemšanas sods tik vai tā izpildāms pilnā mērā.

Savukārt, ja pieņem, ka šo grozījumu pamatmērķis ir sekmēt «humānāku» attieksmi pret tiem notiesātājiem (lai gan šāds mērķis ir stipri apšaubāms), kam piemērots brīvības atņemšanas sods, bet tā izpilde netiek veikta reāli atbilstoši Krimināllikuma 55. panta noteikumiem, tad tomēr tamlīdzīgu mērķi varētu panākt ar alternatīvu mehānismu ieviešanu, neatņemot tiesai tai piemītošās tiesības izvērtēt individuālo lietu un lemt, vai piespriestais brīvības atņemšanas sods izciešams reāli vai tomēr kādi lietā nodibinātie apstākļi to ļauj nedarīt. Kā noprotams no Tieslietu ministrijas argumentācijas, «humānisma» deficīta problēma it kā esot vērojama gadījumos, kad, piemēram, persona nosacītas notiesāšanas pārbaudes laika pēdējās dienās izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu (piemēram, aiz neuzmanības), tai jebkurā gadījumā jāizcieš pilnīgi viss tai piespriestais brīvības atņemšanas sods, kura izpilde bija noteikta nosacīti.

Domājams, ka «humānisma» apsvērumi šeit ir visnotaļ liekulīgi. Šajā ziņā iespējama alternatīvais risinājums, lai mazinātu šādas tiesiskās situācijas represīvo raksturu, varētu būt tikpat elementārs kā pats priekšlikums no Krimināllikuma pavisam svītrot 55. pantu. Proti, piemērojot analogisku kārtību, kāda šobrīd tiek veikta attiecībā uz citu pamatsodu aizstāšanu to neizpildes gadījumā, arī šajā situācijā likumdevējam nav ierobežojumu tiesībpolitiku attīstīt tādā virzienā, ka, ja nosacīti notiesātais pārbaudes laikā izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu, viņam piespriestais brīvības atņemšanas sods ir izpildāms nevis pilnā apmērā, bet gan, piemēram, tādā apjomā, kāds nodarījuma izdarīšanas brīdī bija palicis līdz pārbaudes laika beigām. Tas, kā to noformulēt tiesību normu piemērotājiem saprotamā veidolā, jau būtu vienīgi juridiskās tehnikas jautājums, atbilstoši modificējot Krimināllikuma 55. panta desmito daļu.

Tomēr, pat ja iepriekš izteiktais minējums par to, kāds bijis Tieslietu ministrijas nolūks, rosinot atteikšanos no nosacītas notiesāšanas institūta, bijis kļūdainis, kāds cits Saeimas Juridiskās komisijas sēdē izskanējušais apsvērumus vedina daudz tuvāk, iespējams, īstenajam grozījumu iemeslam: «[[J]a tiek saglabāta nosacīta notiesāšana tad nav iespējams realizēt turpmāk likumprojektā piedāvāto galīgā soda noteikšanas reformu, kas paredz soda saskaitīšanu veikt attiecībā tikai uz tādiem sodiem, kas atrodas reālā izpildē, nevis tādiem kuru izpilde ir atlikta ar nosacītu notiesāšanu, kas nozīmē, ka galīgā soda noteikšana ir ļoti cieši saistīta ar nepieciešamību atteikties no nosacītas notiesāšanas.» [7] Tādējādi grozījumu projekta patiesā jēga, šķiet, tomēr ir risināt konkrētu problēmu – acīmredzamo grozījumu projektu ieceru kolīziju, kāda veidotos, ja,

neatmetot nosacītas notiesāšanas institūtu, Krimināllikumā tiktu ieviests jaunais sodu saskaitīšanas modelis.

Pirms vairāk nekā 20 gadiem vairāki Kembridžas Universitātes pētnieki publicēja daudzu zinātniskās darbības gadu laikā izpētīto, atklāto un praktiski novēroto atziņu apkopojumu, kas saistītas ar problēmu risināšanas procesa psiholoģisko dimensiju, paužot kādu šīs publikācijas kontekstā vērtīgu tēzi: «Pastāv divas problēmu grupas: tās, kuras tiek uzskatītas par labi definētām, un citas, kuras tiek uzskatītas par slikti definētām. Labi definētas problēmas ir tās problēmas, kuru mērķi, risinājuma ceļš un šķēršļi problēmu risināšanai ir skaidri, pamatojoties uz sniegto informāciju. [...] Turpretī slikti definētām problēmām ir raksturīgs tas, ka tām nav skaidra risinājuma ceļa. Šādām problēmām bieži vien trūkst arī skaidra problēmas formulējuma, padarot problēmas definēšanas un attēlošanas uzdevumu diezgan sarežģītu.» [8] Problēmas definēšana primāri ir to subjektu *rūpe*, kuri izteikuši gatavību piedāvāt tai kādu risinājumu. Konkrēto grozījumu piedāvājuma kontekstā tas nozīmē vispirms intelektuāli godīgi atbildēt uz jautājumu, cik labi definēta ir it kā identificētā problēma, proti, pareizas sodu saskaitīšanas grūtības, lai vērtētu, vai šādam problēmas pieteikumam piedāvātais risinājums vispār uzskatāms par adekvātu. Autoru ieskatā, būtu pārsteidzīgi uzskatīt, ka šobrīd rekomendētā pilnīgā atteikšanās no nosacītas notiesāšanas institūta būs tā īstā panaceja, lai beidzot nekļūdīgi un bez jēlkādiem pārpratumiem nodrošinātu sodu saskaitīšanu par vairākiem nodarījumiem vai pēc vairākiem spriedumiem. Līdz ar to šeit iederīga būtu vismaz alternatīvu risinājumu modelēšana un faktiskā izvērtēšana. Savukārt tad aktuāls kļūst jautājums par adekvātu un pienācīgu grozījumu priekšlikumu izvērtēšanu no zinātniskas perspektīvas, kas, cita starpā, tiek uzskatīta par vēl vienu būtisku metodi, raugoties risināt radušās problēmas. [9]

Saeimas Juridiskās komisijas sēdē gan izskanēja arguments, ka likumprojekta izstrādes gaitā esot uzklasīti kā tiesību zinātnieki, tā arī tiesneši (kuri turklāt esot bijusi puse no visas darba grupas sastāva!), no kuriem nedz vieni, nedz otri neesot izteikuši nekādas iebildes. [10] Līdzīgi neslēpts pārmetums tika raidīts advokātu virzienā, sak' – Tieslietu ministrijas darba grupā jums iebildumu nebija, bet tad pēkšņi – it kā krasa viedokļa maiņa. [11] Lai gan, iespējams, kādā šo grozījumu tapšanas brīdī advokātu modrība patiešām varbūt *iemīga*, tad tomēr jāteic, ka advokatūras it kā akceptējošās pozīcijas akcentēšana ir tieši tāds pats pārpratums, kā pieņēmums par krimināltiesību zinātnieku (vismaz autoritatīvāko!) pievienošanās šobrīd iesniegtā grozījumu projekta satura saskaņotībai ar kriminālsodu būtības un jo sevišķi – nosacītas notiesāšanas institūta – teorētisko un doktrināro izpratni. Ar vislielāko varbūtību iespējams apgalvot, ka piedāvājums par pilnīgu atteikšanos no nosacītas notiesāšanas institūta, to mehāniski aizstājot ar probācijas uzraudzības piemērošanu, netika nopietni modelēts sadarbībā ar tiesību zinātniekiem. Viens no raksta autoriem par to pārliecinājās sarunā ar profesoru Uldi Krastiņu (lasītāji gan tiek aicināti abstrahēties no iespējamām ārpusjuridiskām peripetijām). Objektivitātes labad gan jāteic, ka Tieslietu ministrijas pārstāve neatsaucās uz profesori Valentiju Liholaju, kura par šo tiesību institūtu ir sarakstījusi zinātniski praktisko komentāru.

Uzskatāms piemērs nupat izteiktajam apgalvojumam ir Saeimas Juridiskās komisijas sēdē vairākkārt uzdotais, bet ar pienācīgu atbildi pēc būtības tā arī nepagodinātais jautājums – vai grozījumu projektā, raugoties to saskaņot kaut vai normatīvā līmenī, ir ņemts vērā Krimināllikuma 38.¹ panta otrajā daļā noteiktais, ka probācijas uzraudzību kā pamatsodu var piemērot tikai Krimināllikuma sevišķajā daļā minētajos gadījumos. Uzdodot šo jautājumu, Andrejs Judins arī visnotaļ pamatoti atzīmēja, ka Krimināllikumā ir vesela virkne normu, par ko šobrīd ir iespējams piemērot nosacītu notiesāšanu, bet kuru piemērošanas gadījumā pēc grozījumu pieņemšanas probācijas uzraudzība kā pamatsods nemaz nav paredzēts. [12] Vienīgā atbilde, kas saistībā ar šo absolūti iederīgo jautājumu tika saņemta, skanēja šādi: «Šobrīd nav tādu pantu, kur

mums, mūsaprāt [tas ir, pēc Tieslietu ministrijas domām], probācijas uzraudzība nav, bet vajadzētu.» [13]

Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs J. Rozenbergs jau pirms 19. decembra Saeimas Juridiskās komisijas sēdes bija nosūtījis Tiesu administrācijas statistikas datus par tiem sevišķi smago noziegumu sastāviem, kur līdz šim nosacīta notiesāšana varēja tikt piemērota, bet, ja likumdevējs akceptētu iesniegtos grozījumus, vienīgais risinājums notiesājoša sprieduma gadījumā attiecīgo lietu kategorijā vairs būtu tikai reāla brīvības atņemšanas soda izpilde. Autoru uzmanību šajā aspektā saistīja vēl arī virkne mantisko un ar finanšu sfēru saistīto noziedzīgo nodarījumu sastāvi, tostarp, piemēram, Krimināllikuma 191. panta trešā daļa, kas ir sevišķi smags noziegums, bet par kuru probācijas uzraudzība var tikt piespriesta tikai kā papildsods. Līdzīgi varētu turpināt arī par citiem noziegumu sastāviem, kas paredzēti atsevišķās Krimināllikuma 19. nodaļas normās. Domājams, ka tiesību zinātne un prakse nav gatava piekāpties slideniem kompromisiem vai samiernieciskiem solījumiem, sak' «nāks problēma, būs risinājums». Kazuistiska Krimināllikuma normu modificēšana nav atzīstama likumdošanas prakse, jo tā primitivizē kriminālatbildības piedraudējuma būtību, nemaz nerunājot par tamlīdzīgiem aspektiem kā materiālo krimināltiesību jomā un tiesību teorijā izstrādāto tiesību normu piemērošanas principu nozīmes degradēšana.

Tuvojoties šīs lakoniskās replikas noslēgumam, lasītājs, iespējams, vēlētos rast vismaz variatīvu atbildi uz jautājumu, kāds tādā gadījumā ir šobrīd iecerētās un Tieslietu ministrijas virzītās sodu politikas reformas pamatmērķis. No Saeimas Juridiskās komisijas sēdes laikā izskanējušajām piebildēm un izteikumiem starp rindiņām lasāmais vēstījums vispirms būtu saprotams šādi: sabiedrībai neesot saprotams, kālab par sevišķi smagiem noziegumiem notiesātajiem esot iespējams noteikt brīvības atņemšanas sodu, piemērojot Krimināllikuma 55. panta noteikumus [14] (tautas valodā gan tas skan daudz primitīvāk, tik bieži dzirdot frāzi – «viņš dabūja nosacītu sodu»). Tiesību normu piemērotāju virzienā savukārt tika veltīts vērtējums, ka «[...] mēs, domājot arī par sodu, nekad nedomājam par cietušo, mēs bieži vispār neraugāmies no šī te cietušā perspektīvas, kā jūtas šī te cietusi persona» [15].

Šis apgalvojums patiešām var likt aizdomāties par praksē vērojamo situāciju krimināllietās, tomēr arī šeit tas drīzāk ir tiesību normu piemērošanas, tātad – primāri juridiskās kultūras jautājums, nevis tiesību normu defektu sekas. Kriminālprocesa likuma 506. panta otrajā daļā ir uzsvērts, ka cietušais tiesu debatēs izsakās par diviem aspektiem: kaitējuma atlīdzību un apsūdzētajam piemērojamo sodu. Nosacītas notiesāšanas piemērošana, kā tas vēlreiz laipni būtu jāatgādina, ir tikai un vienīgi brīvības atņemšanas soda izpildes veids, bet ne soda veids. Un tieši tāpēc apsvērumi par cietušā tiesību ignorēšanu, ciktāl tie attiecināti uz priekšlikumu atteikties no nosacītas notiesāšanas institūta Latvijas krimināltiesībās, tomēr šķiet izteikti, maigi sakot, nevietā. Vienlaikus autori var pilnībā pievienoties uzskatam, ka kopumā cietušā tiesību nodrošinājums kriminālprocesā, it sevišķi gadījumos, ja pret cietušo ticis vērstas naids noziegums, ir krietni vien nosacīts. Tomēr – tas nav šīs publikācijas temats.

Advokāti kā viedokļu paudēji nekad nav bijuši tie vieglāk paciešamie diskusijas dalībnieki – šāds apgalvojums nebūtu jāuztver kā sava veida pelnu kaisīšana uz galvas vai samierināšanās ar visnotaļ rūgtajām mielēm pēc tamlīdzīgas polemikas, kas izskanēja Juridiskajā komisijā. Daudz drīzāk tas ir jautājums par to, vai sabiedrība un valsts varas institūcijas advokatūru uztver kā pienācīgu un līdzvērtīgu taisnīgas justīcijas sistēmas elementu. Un šeit gan kopējās tendences, tostarp – krimināltiesību prakses, normatīvās izpratnes un likumdošanas ieceru jomā, neatstāj daudz vietas optimistiskiem secinājumiem. Ņemot vērā to, ka vismaz pagaidām, šķiet, šim Krimināllikuma grozījumu projektam ir visnotaļ nedalīts politiskais atbalsts, tas, atmetot liekulību, nozīmēs arī krimināllietās praktizējošiem advokātiem šobrīd pieejamo normatīvo

instrumentu arsenāla samazināšanu, lai sekmētu taisnīgāka un saudzīgāka tiesiskā risinājuma panākšanu savam klientam. Šajā ziņā vērts citēt Saeimas Juridiskās komisijas sēdē izskanējušo politisko vēstījumu un laipno atgādinājumu par Krimināllikuma 49. pantu – «[...] šeit tiesai, prokuratūrai, nu, arī advokātiem ir gan plašs darbības lauks, gan arī iespēja, tātad advokātam pārliecināt tiesu un arī tiesai, nu, ar atvērtām acīm vērtēt un vērot katru individuālo gadījumu un arī nosakot sodu vērtēt [...] vainīgā atbildību mīkstinošos apstākļus, vainīgā personību un arī par to, nu, tātad noteikt vieglāku sodu» [16].

Tamlīdzīgs ierosinājums jeb drīzāk atgādinājums pārlasīt likumā noteikto jebkurā gadījumā liecina par tamlīdzīga padoma atrautību no reālās tiesu prakses. Turklāt jāatgādina, ka vieglāka soda noteikšana nekā likumā noteiktais sods nav piemērojama par nodarījumiem, kas bijuši saistīti ar, piemēram, narkotisko vielu aprites pārkāpumiem, kā arī citos gadījumos. Turklāt, izsakot priekšlikumu atteikties no nosacītas notiesāšanas institūta, likumdevējs ne ar pušplēstu vārdu nav minējis vērtējumu par tiem gadījumiem, kad notikusi krimināli sodāma sagatavošanās smagam vai sevišķi smagam nodarījumam, kā arī nav aplūkojis līdzdalībniekiem piespriežamā kriminālsoda represīvās iedabas dinamikas maiņu, ja Krimināllikuma 55. panta noteikumi un probācijas uzraudzība sevišķi smagiem noziegumiem un daļai smagu noziegumu nemaz nevarēs tikt piemērota. Tādējādi arī šajās noziegumu kategorijās nebūs iespējama nedz vieglāka soda piespriešana, nedz alternatīvu sodu izvēle.

Rezumējot minēto, jāatzīst, ka, ja pirms aptuveni desmit gadiem likumdevēja vēstījums kriminālsodu politikas jomā bija nepārprotams – sodu humanizācija un atsacīšanās no visnotaļ barbariskā atriebes instinkta apmierināšanas soda piespriešanas un izpildes procesā, tad šobrīd šis svārsts atkal ir aizvirzījies uz pretējo argumentu pusi. Par laimi, kā savulaik rakstīja amerikāņu krimināltiesību zinātnieks Herberts Pakers [17] un vēlāk – arī krievu kriminālprocesa pētnieks profesors Leonīds Golovko [18], kriminālprocesa praktiskā norise, kas nesaraujami saistīta arī ar politisko novitāšu ietekmi uz lēģislatīvo procesu, atbilstoši svārsta principam te nosveras prom no pienācīgā procesa jeb prom no indivīda tiesības un brīvības aizsargājoša kriminālprocesuālā modeļa, te atkal, sasniedzot galēji bīstamo (turklāt – tieši pašai sabiedrībai galēji bīstamo) punktu, tas uzsāk savu ceļu atpakaļ. [19]

Tādējādi, bez šaubām, var arī radikāli minimizēt, piemēram, jebkādu aromatizētu karsējamās tabakas izstrādājumu vai enerģijas dzērienu apriti, to attaisnojot ar nepieciešamību mazināt nepilngadīgo hiperaktivitāti vai vēlmi apreibināties, bet ar laiku, domājams, uz demokrātiskām, tātad – indivīda brīvību respektējošām vērtībām, balstīta sabiedrība nonāks pie atskārtas, ka ne jau ārējos ierobežojumos, bet gan personīgajā disciplīnā balstās jebkuras sabiedrības eksistences un savstarpējo kārtības noteikumu autoritāte. Taču, lai līdz šādam atzinumam nonāktu dominējošā sabiedrības daļa, iespējams, vēl nāksies aizliegt arī plastmasas maisiņu, superlīmes un, kas zina, arī benzīna apriti, lai pasargātu kādu nomaldījušos tīni no vēlmes apreibināties.

Noslēdzot šo ieskatu, atliek vien pārfrāzēt filologu vidū iecienīto joku par komatu, kas glāb dzīvības, un attiecinot to uz pēdējo gadu laikā vērojamajām likumdošanas prakses tendencēm, to varētu izteikt ar šādu sentenci – «Aizliegt nevar regulēt!». Komatu katrs var ielikt pēc savām preferencēm...

[1] Sk. Gratkovska I. Kriminālsodu politikas reforma ir pabeigta. Jurista Vārds, 2013. gada 19. marts, Nr. 11 (762). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/255472-kriminal sodu-politikas-reforma-ir-pabeigta/> [aplūkots 2023. gada 29. decembrī].

[2] 2023. gada 30. decembrī Valsts kancelejā atkārtoti iesniegts likumprojekts «Grozījumi Kriminālprocesa likumā», kas paredz grozījumus virknē tiesību institūtu, tostarp piešķirot tiesības tiesai «[...] atzīt par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus vai juridisko kvalifikāciju, kas pasliktina apsūdzētā stāvokli. Proti, ja tiesa iztiesāšanas laikā konstatē,

ka, taisot spriedumu, var būt iemesls atzīt par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus vai juridisko kvalifikāciju, kas pasliktina apsūdzētā stāvokli, tad tiesa par to informē apsūdzēto un citus procesa dalībniekus, dodot viņiem iespēju izteikties. Pēc procesa dalībnieku lūguma tiesa pasludina tiesas sēdes pārtraukumu. Tikai pēc apsūdzētā un citu procesa dalībnieku uzklaušanās tiesa var atzīt par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus vai juridisko kvalifikāciju.» Pieejams: atzīt par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus vai juridisko kvalifikāciju, kas pasliktina apsūdzētā stāvokli. Proti, ja tiesa iztiesāšanas laikā konstatē, ka, taisot spriedumu, var būt iemesls atzīt par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus vai juridisko kvalifikāciju, kas pasliktina apsūdzētā stāvokli, tad tiesa par to informē apsūdzēto un citus procesa dalībniekus, dodot viņiem iespēju izteikties. Pēc procesa dalībnieku lūguma tiesa pasludina tiesas sēdes pārtraukumu. Tikai pēc apsūdzētā un citu procesa dalībnieku uzklaušanās tiesa var atzīt par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus vai juridisko kvalifikāciju.» Pieejams: <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/f8f1d514-f6af-4b6e-980d-8e96ee289995> [aplūkots 2023. gada 30. decembrī].

Autori nav zināms, kad šie grozījumi nonāks likumdevēja rīcībā, tomēr par šo grozījumu plašāk neizvērtēto praktisko «bīstamību» jēlkādas plašākas diskusijas diemžēl ir izpalikušas.

- [3] Atkārtoti virza atteikšanos no nosacītajiem sodiem; reformā vairāki zemūdens akmeņi. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/27.11.2023-atkartoti-virza-atteiksanos-no-nosacitajiem-sodiem-reforma-vairaki-zemudens-akmeni.a533212/> [aplūkots 2024. gada 2. janvārī]; Saeimā: Rosina noteikt bargākus sodus par atļautā braukšanas ātruma pārsniegšanu. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/354709-saeima-rosina-noteikt-bargakus-sodus-par-atlauta-brauksanas-atruma-parsniegsanu-2023> [aplūkots 2024. gada 2. janvārī]; Tieslietu ministre: izciešot sodu sabiedrībā, notiesātie saglabā darbu un ģimeni. Pieejams: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/355757-tieslietu-ministre-izciesot-sodu-sabiedriba-notiesatie-saglaba-darbu-un-gimeni-2023> [aplūkots 2024. gada 2. janvārī].
- [4] 2023. gada 20. decembra paziņojums Saeimas prezidijam. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS14/saeimalivs14.nsf/0/C84E28E82A60478BC2258A8B003C9E1B?Opendocument> [aplūkots 2024. gada 3. janvārī].
- [5] Autoru sagatavotais teorētiskais ieskats nosacītas notiesāšanas institūta būtībā pieejams šeit: Rusanovs E., Lielbriede L. Būt vai nebūt nosacītas notiesāšanas institūtam Latvijas krimināltiesībās. Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/284443-but-vai-nebut-nosacitas-notiesanas-institutam-latvijas-kriminaltiesibas/> [aplūkots 2024. gada 3. janvārī].
- [6] 2023. gada 19. decembra Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokola ieraksts no 00:03:07 līdz 00:12:08. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/CE729976A0BB3F73C2258A85003E39D6?Opendocument> [aplūkots 2024. gada 4. janvārī].
- [7] 2023. gada 19. decembra Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokola ieraksts no 00:03:07 līdz 00:12:08. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/CE729976A0BB3F73C2258A85003E39D6?Opendocument> [aplūkots 2024. gada 4. janvārī].
- [8] Pretz E. J., Naples J. A., Sternberg J. R. Recognizing, Defining, and Representing Problems. In: The Psychology of Problem Solving. New York: Cambridge University Press, 2003, p. 4.
- [9] Pretz E. J., Naples J. A., Sternberg J. R. Recognizing, Defining, and Representing Problems. In: The Psychology of Problem Solving. New York: Cambridge University Press, 2003, p. 10–11.
- [10] 2023. gada 19. decembra Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokola ieraksts no 00:37:27 līdz 00:38:50. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/CE729976A0BB3F73C2258A85003E39D6?Opendocument> [aplūkots 2024. gada 4. janvārī].
- [11] 2023. gada 19. decembra Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokola ieraksts no 01:11:55 līdz 01:20:22. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/CE729976A0BB3F73C2258A85003E39D6?Opendocument> [aplūkots 2024. gada 4. janvārī].
- [12] 2023. gada 19. decembra Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokola ieraksts no 00:35:21 līdz 00:44:05. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/CE729976A0BB3F73C2258A85003E39D6?Opendocument> [aplūkots 2024. gada 4. janvārī].
- [13] 2023. gada 19. decembra Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokola ieraksts no 00:35:21 līdz 00:44:05. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/CE729976A0BB3F73C2258A85003E39D6?Opendocument> [aplūkots 2024. gada 4. janvārī].

- [14] 2023. gada 19. decembra Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokola ieraksts no 01:11:55 līdz 01:20:22. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/CE729976A0BB3F73C2258A85003E39D6?OpenDocument> [aplūkots 2024. gada 4. janvārī].
- [15] 2023. gada 19. decembra Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokola ieraksts no 01:11:55 līdz 01:20:22. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/CE729976A0BB3F73C2258A85003E39D6?OpenDocument> [aplūkots 2024. gada 4. janvārī].
- [16] 2023. gada 19. decembra Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokola ieraksts no 01:11:55 līdz 01:20:22. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/CE729976A0BB3F73C2258A85003E39D6?OpenDocument> [aplūkots 2024. gada 4. janvārī].
- [17] Herberts Pakers (*Herbert Leslie Packer*, 1925-1972) – amerikāņu krimināltiesību, kriminālprocesa un kriminoloģijas profesors. Viņš vēl šodien tiek atzīts par vienu no ievērojamākajiem tiesību zinātniekiem, īpaši uzsverot viņa ieguldījumu salīdzinošo tiesību zinātnes un juridiskās zinātnes studiju attīstībā.
- [18] Leonīds Golovko (*Леонид Витальевич Головкин*, 1967) – tiesību zinātņu doktors, profesors, M. Lomonosova Maskavas Valsts universitāte Juridiskās fakultātes Kriminālprocesa, tieslietu un prokuroru uzraudzības nodaļas vadītājs.
- [19] Rusanovs E., Skutele S. Herberta Pakera divu kriminālprocesa modeļu doktrīna. Rīga: Rusanovs & Partneri, 2021, 28. lpp.